

ERDÉSZETI LAPOK

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

KÖZLÖNYE

ERDŐ- ÉS FÖLDBIRTOKOSOK, ERDÉSZETI ÜGYEKEL FOGLALKOZÓK
ÉS ERDŐTISZTEK SZÁMÁRA.

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET IGAZGATÓ-VÁLASZTM.
KIKÜLDÖTT LAPBIZOTTSÁG FELÜGYELETE MELLET

SZERKESZTI:

BUND KÁROLY,

EGYESÜLETI TITKÁR.

NEGYVENKETTEDIK ÉVFOLYAM.

IX. FÜZET.

1903. SZEPTEMBER HÓNAP.

MEGJELENIK MINDEN HÓNAP 15.-IK NAPJÁN.

Ara egy évre, azok számára, kik az Országos Erdészeti Egyesületnek nem tagjai. 16 kor. Az egyesület azon alapító tagjainak, kik legalább 300 koronát alapítottak, ingyen jár, míg azoknak, kik ezen összegnél kevesebbet alapítottak, az illető alapítványi kamat beküldése mellett ára 6 kor. Rendes tagoknak a 16 kor. évdíj fejében szintén ingyen küldetik meg.

Az Országos Erdészeti Egyesület időközönként megjelenő közérdekű kiadványai (népszerű erdészeti ismeretek tára stb.), valamint a hirdetések (állandó melléklet) az előfizetési ár fejében a lappal *ingyen* küldetnek meg.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST, V., Alkotmány-utca 6. szám.

A lapnak legkésőbb minden hónap 20. napjáig a t. egyesületi tagok vagy előfizetők kezeihez kell jutni. Ellenkező esetben posta-jegygyel „reclamatio“ teendő.

BUDAPEST, 1903.

“PÁTRIA” IRODALMI VÁLLALAT ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMÁSA

ÜLLŐI-ÚT 25. SZ. (KÖZTELEK).

Tájékozásul.

Munkatársaink s azokká lenni kívánó ügybarátaink tájékozására a következőket jegyezzük ide:

Az „Erdészeti Lapok“ eddigi tartalmában nyilvánult elveket jövőre is megtartjuk, közleményeink körébe fogadjuk az erdőgazdaság összes ágainak művelésére és ismertetésére szolgáló értekezéseket s a gazdálkodás gyakorlati alkalmazására vonatkozó bármilyen tudósításokat, valamint felvesszük az erdészetet közletről érdeklő s azzal mintegy rokoni kötelékben lévő vadászati ügyeket is.

Az e lapokban megjelenő közlemények szerzői megfelelő írói díjban részesíttetnek és pedig:

Egy nyomtatott ivnyi eredeti értekezésért, mely a szerkesztőség részéről átdolgozást nem igényel 40—48 K.-ban.

Egy nyomtatott ivnyi eredeti értekezésért, mely a szerkesztőség részéről átdolgozást igényel, avagy idegen nyelvből eszköztől szabatos fordításért 24—32 K.-ban.

Egy nyomtatott ivnyi oly fordításért, mely a szerkesztőség részéről átdolgozást igényel 16 K.-ban.

Munkatársaink tiszteletdíját a szerkesztőség az év végével küldi meg, kívánatra azonban előbb is.

Azokat, kik minket lapunk feladatának megoldásában munkálatokkal támogatni kívánnak, kérjük, hogy dolgozataikat a nyomdában való könnyebb és gyorsabb kiszédhetés végett csak egyes felívekre, s ilyeneken is csak az egyik oldallapra, mint mondani szokták, törött alakban írják. A ki cikkét úgy kívánja közölni, hogy azon *változtatás* ne tétessék: ebbeli feltételét a kézirat beküldése alkalmával szíveskedjék kijelenteni. A cikkekhez tartozó rajzok kidolgozására nézve megjegyezzük, hogy azokat sima, fehér papíron, legalább kétszer olyan nagyságban kell készíteni, mint a milyen nagyságban azokat a szerző a lapba felvételni kívánja. Ugyanilyen mértékben nagyítva kell a rajzhoz tartozó felírásokat, betűket s egyéb jelzéseket is alkalmazni. Tiszta és szép másolatokat csak hasonlóan kidolgozott eredeti után lehet várni, Kéziratok nem küldetnek vissza.

A lapunknak szánt dolgozatok bérmentve ezen czim alatt küldendők: „Az „Erdészeti Lapok“ szerkesztőségének Budapest, Lipótváros, Alkotmány-utca 6. szám“.

Óhajtjuk, hogy a magyar birodalom minden egyes vidékéről minél számosabb munkatársat birjunk, kik a körükben felmerülő erdészeti napikérdésekről, műszaki és üzleti vállalatokról, faárakról s előforduló eseményekről, habár ezek az illető helyi viszonyok közt még olyan jelentékteleneeknek is látszanának, lapunknak gyors és lehető alapos tudósítást tegyenek.

A szerkesztő.

Az Erdészeti Lapokban megjelenő közleményekről a szerkesztőség a nyomdai költségek megtérítése esetén *különlenyomatokat* is készített a szerzők számára. A nyomdai költség (füzve, de boríték nélkül) a következő:

30 példány: 16 oldalas ívenként 7 K. — fill.: 8 old. iv, 4 K. 40 fill.

50 „ „ 16 „ „ 8 „ — „ 8 „ „ 4 „ 80 „

100 „ „ 16 „ „ 10 „ — „ 8 „ „ 6 „ 60 „

Zöld borítékkal ellátva, a különlenyomatok előállítása 30 példánynál 3 K. 60 fill., 50 példánynál 4 K.-val, 100 példánynál 5 K.-val többé kerül.

ERDÉSZETI LAPOK

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

K Ö Z L Ö N Y E

Kiadó :

Az Országos Erdészeti Egyesület.

Szerkesztő :

Bund Károly.

Megjelenik minden hónap 15.-én.

Negyvenkettedik évf. IX. füzet. 1903. szeptember hónap.

Előfizetési díj egy évre 16 kor. Az Országos Erdészeti Egyesület oly alapító agjai, kik legalább 300 kor. alapítványt tettek, valamint a rendes tagok is 6 kor. évi tagsági díj fejében, ingyen kapják. Azok az alap. tagok, kik 300 kor.-nál kevesebbet alapítottak, 6 kor. kedvezményes ártért járathatják.

Szerkesztőség és kiadóhivatal Budapesten, Lipótváros, Alkotmány-utca C. szám, II. emelet.

A lap irányával nem ellenkező hirdetések mérsékelt díjért közöltnék.

A legelőszükség és a kivándorlás.

Irta: *Havas Ágoston.*

Ezelőtt mintegy másfél évvel tárgyalta az Országos Erdészeti Egyesület igazgató-választmánya azt a véleményt, amelyet a kebeléből kiküldött bizottság a Sárosvármegyei Gazdasági Egyesületnek a magyar országgyűlésképviselőházához intézett emlékiratára válaszképpen adott. A kik erre a dologra visszaemlékeznek, tudják, hogy ez az emlékirat a felvidéki kivándorlás megakadályozásának kérdésével foglalkozott, mely kivándorlásnak ez emlékirat szerint egyik főoka a legelő hiánya. A bizottság véleményéhez akkor, mint az az Erdészeti Lapokban közölve volt, én is hozzájárultam; bár a véleményt hiányosnak tartottam és pedig azért, mert ezen vélemény nem foglalkozott azzal a kérdéssel is, hogy miként lehetne segíteni a bajon. Mind-

ennek daczára hozzájárultam a bizottság véleményéhez azért, mert egyebekben azt helyesnek találtam. Megígértem akkor, hogy a mint az időm engedi, visszatérek erre a tárgyra. Megkísérlem tehát elmondani mindazt, a mivel véleményem szerint a bajon segíteni lehetne. Hogy pedig a bajon segíthessünk, ismernünk kell a baj számtalan okát. Először tehát ezekkel foglalkozom.

Az ország legnagyobb részében, a hol a kivándorlás napirenden van, leginkább azt tapasztaljuk, hogy a kivándorlók földmiveléssel foglalkozó, főképpen napszából élő egyének, vagyis mezei munkások, a kiknek vagy semmi ingatlan vagyonuk nincsen, vagy pedig eladósodott zsellérek. Telkesgazda ritkán vándorol ki, legfeljebb ha el van adósodva, de akkor is inkább a gyermekeit küldi ki. A társadalomban mindenki arra törekszik, hogy öreg napjaira kevés munka mellett, vagy ha munkaképtelenné lett, munka nélkül, de egyszersmind nélkülözés nélkül is megélhessen. A kivándorlás által ugyanezt óhajtja elérni a szegény gazdasági munkás is, akit legtöbb esetben nem biztosít öreg napjaira sem nyug- vagy kegydíj, sem egyéb s többnyire a gyermekeinek sokszor keserves kegyelemkenyerére van utalva, ha fiatal korában nem volt képes annyi vagyont szerezni, a melyből öreg napjaira megélhet. Ujabban ugyan az országos gazdasági munkás- és cseléd-segélypénztár igen üdvös munkát végez, de ez azt hiszem még nagyon hosszú ideig a munkásoknak csak elenyésző csekély részén fog segíteni. A mi gazdasági munkásnépünk szerzési igénye nem nagy, végcélját képezi egy kis lakóház a szükséges gazdasági helyiségekkel, hozzá egy kis kert, 2—3 hold szántó-föld és legelő-illetmény. Az ilyen birtokkal bíró, adósság nélküli munkás ritkán vágyódik Amerikába. Ha az ilyen kisbirtokhoz a tulajdonos tarthat egy vagy két tehenet,

nevelhet évenként egy vagy két borjut, továbbá néhány darab sertést, megvan sorsával elégedve; mert az ilyen kisbirtok mellett a gazda, míg a munkát birja, egész éven át pénzkeresés után mehet, mert kisbirtokát, állatait elgondozzák felesége és gyermekei. A gazda elszegődik aratásba, a hol megkapja övéinek kenyérszükségletét, állatainak szalmát, töreket, részestakarmányt. Művel részesburgonyát, répát, esetleg tengerit, a miből ugy a szarvasmarha, mint sertéstartásra, de még sertéshizlalásra is kerül. Ha kertjét vagy szántóföldjeinek egy részét évelő takarmánnyal veti be, nyáron át is biztosítva van az állatainak takarmányozása, ha a rendelkezésére álló legelő nem is nyújt egész nyáron át elegendő táplálékot állatainak. Sajnos ez utóbbit nem igen teszi meg a zsellér és kisgazda, mert ezek nálunk szántóföldjeiken főképpen szemes gabonát szeretnek termelni, mert abból legelőbb látnak pénzt, s állataikat, különösen a szarvasmarháikat egész nyáron át a legelőn akarják táplálni. A hol tehát van a háznál, azon felül van kenyér, sertés is hizik az ólban, ott nincsen szükség, ha a gazdának van napszáma, mert a marha- és sertéstartásból a napszám mellett kerül adóra, ruhára, sőt a takarékpénztárba is. Az állatok után képződik annyi trágya, a mennyi a 2—3 hold földre és kertre kell. Azt hiszem az itt elmondott felfogás vezette azokat, a kik annak idején az urbéri elkülönítés alkalmával a zsellérségeket megállapították.

Igen ám, de azóta nagyot fordulta világ. Ha egy zsellérnek több gyermeke volt, a zsellérséget rendesen egy vette át s a testvéreit kifizette. Hogy ezt megtehesse, adósságba verte magát s ezt, ha igen szorgalmas és szerencsés is volt, talán kiheverte, legtöbb esetben azonban eluszott a zsellérség. Előbb azonban mindenképpen segíteni akart magán az eladósodott zsel-

lér. Sokszor többet áldozott apránként a zsellérségéért, mint a mit az megért, csakhogy az őseiről rámaradt kis birtokot megmenthesse.

Itt kezdődik a legelő hiányának a kérdése, mert legtöbb helyen éppen a fent említett oknál fogva felosztották a legelőket vagy részben vagy egészben, hogy azzal a szántóföldjeiket szaporítsák. De nemcsak szántóföldeket csináltak a legelőkből, hanem sok helyen szőlőket, különösen az alföldön, hol óriási homokterületek lettek szőlővel betelepítve. Van azonban az ország legtöbb részében sok olyan gazdasági munkás, a kinek semmi földbirtoka sincsen, de azért egy tehenet, egy pár sertést még is tart; mert a tej az az élelmiczikk, a melyet a szegény ember is a kenyér után legnehezebben nélkülöz. A közös urbéres legelőkre ezek legtöbb helyen nem hajthatják a teheneiket és sertéseiket, mert a közös legelő a tulajdonosok állatai számára is rendesen kevés. Az ilyen emberek azután egy-egy vidék valóságos rémei, mert folyton tilosban legeltetnek. Egész nyáron át lopják az állataik számára a zöld takarmányt s midőn ezt teszik, nem nézik azt, hogy hol tesznek vele kevesebb kárt, hanem csak azt, hol szerezhetik be az okvetlenül szükséges takarmányt a megzálogolás legkevesebb veszedelmével. Ilyenkor azután neki mennek a zöld vetésnek is, akárkié legyen is az. Ezekkel a kártevőkkel szemben rendesen tehetetlenek úgy a birtokosok, a kiknél a kárt okozzák, mint a hatóságok. Ha egy-egy ilyen kártevőt az erdő- vagy mezőőr megfog s a birtokos feljelenti, a hatóság elítéli ugyan, de az illetőn sem a kár összege, sem a pénzbüntetés be nem hajtható. Ül rendesen az ítélet folytán egy vagy két napot, ezzel még a lelkiismerete is megvan nyugtatva, s folyik a kártétel tovább. Ma már a legtöbb helyen

a zsellérek nem tudnak tisztességes uton állatot tartani, mert nincs legelőjük, vagy ha van is, az már régen kopár, a melyen csak sétál és koplal az állat. Ha nincs állat, nincs trágya. Ha nincs trágya, nem terem a föld s ilyen körülmények között csakugyan nem csoda, ha a munkásnép kezébe veszi a vándorbotot. Ugyanez a baj van legtöbb helyen s telkesgazdáknál is, csak hogy többnyire kisebb mértékben, mert a telkes gazdáknak több legelőjük volt, mint a zselléreknek s ha annak nagy részét fel is osztották és szántóföldekké alakították is, maradt még legtöbb helyen legelő; de már legtöbbnyire csak olyan terület, a mely szántóföldnek nem alkalmas és legelőnek is silány, sok esetben itt is kopár és terméketlen.

Legtöbb helyen a baj onnan is ered, hogy az urbéri elkülönítés alkalmával a zsellérek és telkesgazdák olyan legelőket kaptak, a melyek az elkülönítés előtt erdők voltak, még pedig feltétlen erdőtalajon. A földesur levágatta a fát. Az így letarolt erdőtalaj néhány évig igen jó legelőnek látszott, mert a talajban volt őserő. De a korlátlan és főképpen észszerületlen legeltetés folytán elvesztette termőképességét és lassankint elkopárosodott.

Ezzel eljutottam a baj második főokához: a korlátlan és észszerületlen legeltetéshez. Itt szükségesnek tartom megjegyezni, hogy ezt akérdést főképpen a zsellérek és telkesgazdák viszonyainak szempontjából tárgyalom és csak a siksági, elő- és középhegységi legeltetési viszonyokkal foglalkozom. Egyrészt azért, mert nagy- és középbirtoknál ugy sincs e tekintelben baj, vagy ha van is, az olyan birtokos, a kinek több száz vagy több ezer hold birtoka van, az ugyis segithet magán. Másrészt azért, mert csak a siksági, elő- és középhegységi viszonyokat ismerem annyira, hogy azokhoz nyugodtan hozzá szólhassak. A ki a volt urbéresek

gazdálkodási rendszerét ismeri, tudja, hogy ezek takarmány-növényeket nem igen termelnek. Hogy miért nem, arról nagyon sokat lehetne írni, úgy, hogy az egy egész külön tanulmány volna. Itt csak annyit említek meg, hogy főképpen azért, mert kevés a föld s így egy emberre, a ki gazdálkodással foglalkozik, kevés jut, kénytelen tehát a földjein sok szemes gabonát termelni, mert abból lát legkönnyebben pénzt. A pénzre pedig a kisgazdának igen nagy szüksége van, mert a kisgazda van aránylag legjobban megterhelve közterhekkel s ennek folytán alig várja, hogy kicsépelhesse a gabonáját és eladhassa, mert az adószedő is, meg a takarékpénztár is rendesen azt várja, ha ugyan már valamelyik pört vagy végrehajtást nem indított ellene. A kisgazda a jó termésen kívül még arra is rá van utalva, hogy a gabonának jó ára is legyen. Ha jó ára van, kiszabadul a bajból, de ha nincs, nem várhat a tavaszig vagy az áremelkedésig, mint a nagybirtokos, hanem kénytelen a termést eladni, mert a vidéken minálunk még vajmi kevés helyen vannak gabonaközpontok, a hol gabonájára előleget kaphatna, hogy a legsürgősebb tartozását kifizethesse. Hát ha még azonfelül rossz is a termés? Hát akkor megindul a pusztulás útján, a mely legtöbbször szintén Amerikába vezet. Ez azonban csak annyiban tartozik jelen szerény tanulmány keretébe, mert mindennek az a következménye, hogy kora tavasszal már, mikor még hó van a legelőn, vagy fagyos a föld, legtöbb helyen fogytán a takarmány. Alig várják, hogy felengedjen a föld fagyja, hajtják ki a marhát a legelőre. Hajtják pedig tekintet nélkül arra, hogy melyik állat tesz kevesebb vagy több kárt a legelőn. Kihajtják a tehenet, üszőt, tinót. Kihajtják a jármos ökröt is, mert még szántani úgy sem lehet, kecskét, disznót. Történik pedig ez egyrészt a takar-

mányhiány folytán, de történik tudatlanságból is; nem gondolván arra, hogy a legelő állat ilyenkor úgy sem talál táplálékot, de annál többet árt a fü későbbi fejlődésének. Mi sem természetesebb, hogy ha a még alig fejlődő nedves gyepet össze-vissza gázolja a sok legelő állat, az a fejlődésben visszamarad. De ha megindul is nagy keservesen a fü fejlődése, a már régóta koplaló sok állat mielőtt még megerősödhetnék, tövig lerágja, sőt tövestül kirángatja a nedves földből, úgy, hogy az ilyen legelőn soha sem tud a fü annyira fejlődni, hogy az jó tápláló gyeppé válhatnék. De van itt még rendesen egy nagyobb baj is, az, hogy a többi állattal együtt kihajtják a sertéseket is. A sertések a rovarálczák keresésénél felturják az amugy is sekély talajon a gyepet, miáltal a fü növést többé-kevésbé tönkreteszik.

De nemcsak a gyepet teszik tönkre, hanem tönkreteszik magát a talajt is, mert a meglazitott, felturt talajt évről-évre mossa a lefutó viz, mindaddig, míg a termőtalajt teljesen le nem mossa s a legelő kopárrá vagy ha mélyebb a talaj, vizmosásokkal megszagatottá, esetleg egészen terméketlenné nem lesz. Ez kétségtelenül a legrosszabb eset. De tegyük fel, hogy nem következik be ez a legrosszabb eset, a talaj nem kopárosodik el. De annak, hogy a sertés kora tavasszal felturja a legelőt, van még egy másik nagy hátránya is az elmondotton kívül és pedig az, hogy a sertés a sertéin számtalan oly növény magját hordja, melyeket utközben vagy a legelőn magán szed fel. Ilyenek a bogáncs, szerb tövis, galagonya, kökény, boróka, vadbodza stb. Ezeket a magvakat azután, midőn a felturt helyeken fekszik vagy hentereg a sertés, rendesen a felturt meglazitott talajba behullatja a sertéiről s ezek ott kikelvén, tele lesz a legelő ezen növényekkel, melyek elfog-

laják a legelőn a tért s fogyasztják azt a területet, melyen az állat legelhet. És vajmi ritka az olyan közlegelő, a melyen ezeket a legelőre káros növényeket észszerűen pusztítanak. A szerb tövist ugyan sok helyen hatósági rendeletre irtják, de hogyan? A főszolgabíró kiadja a rendeletet a községi bírónak, a ki annak végrehajtását elrendeli. Le is kaszálják néha a szerb tövist, de rendesen akkor, mikor a magja már megérett s így az ismét a földre kerülvén, esztendőre még több lesz, mint volt. Sokan a kik nem élnek a vidéken a földmives nép között, csodálkozni fognak azon, hogy hogy történhet ez ilyen észszerűtlenül?

Hát kérem ennek oka az, hogy a népet vajmi ritkán oktatják ki arra, hogy az ilyen felsőbb helyről jövő rendeletek éppen a nép érdekében adatnak ki. A nép az a sokat zaklatott s közterhekkal agyonterhelt nép, ha a rendelet hasznát nem érti meg, abban csak a felsőbb helyekről jövő újabb terhet lát, a melyet ellenszenvvel fogad s csak kényszerüsből csinálja meg. A községi bíró, a ki maga is ritkán értelmesebb mint a többi, végrehajtatja a rendeletet, ha ugyan a főszolgabíró rászoritja; a mi egyáltalán nem bizonyos, mert az is aligha ér rá meggyőződni arról, hogy a rendelete végre is lett hajtva; hanem legtöbb esetben megelégszik azzal, hogy a bíró bejelenti, hogy a rendeletet végrehajtotta. Ha az ember egy-egy bírót megkérdez, hogy miért nem hajtja végre a rendeletet idejében, mielőtt ezeknek a növényeknek a magja megérett s ujra a földre került volna, rendesen az a válasz, hogy nem lehetett uram, mert tavasszal első aszántás, vetés, azután a krumpli-, répakapálás, azután a szénakaszálás, gyűjtés, hordás, azután az aratás. Hát ebben sok igazság van, de a melyik községi bíró megérti az intézkedés célját s van

benne jóakarát, vagy ha a főszolgabíró is meggyőződik a rendeletének végrehajtásáról, mégis végre tudja a munkát hajtatni idejében. Sok helyen dicséretreméltó buzgalommal és elég költséggel pusztítják a különféle tüskéket (galagonya, kökény, vadrózsa stb.) azaz csak vélik pusztítani. Mert mit csinálnak? Legtöbb esetben tőre vágják ezeket a tüskéket, minek az a következménye, hogy még ugyanabban az évben újra kihajtanak s egy tüskéből lesz nyolcz-tíz, a mi még több helyet foglal el a legelőből, mint a tőre nem vágott.

Pedig ha az így felhasznált költséget úgy használnák fel, hogy egy-egy területen az említett tüskéket gyökerestől kiirtanák az irtás helyét elegyengetnék s a meglazított talajt fűmag, vagy csak szénapolyvával is bevetnék, a legelő néhány év múlva megtisztulna ezektől s azok helyén jóminőségű gyepek képződnek. De hát nagy lévén a szükség, a szegény és sokszor tudatlan nép úgy gondolkozik, ha valamit kíván, hogy add uram isten, de mindjárt. Ennek azután az a következménye, hogy nemcsak a költség vész kárba, hanem még a legelő is rosszabb lesz. Ez egyik oka annak, hogy sok helyen egyáltalán semmit sem tesznek, hogy a legelőket ezen káros növényektől megtisztítsák. Sajnos az előbb említett hiába való munkát nagybirtokosoknál is sok helyen láttam. Ha elgondolom hogy képzett értelmes gazdatisztek is beleesnek az ilyen hibába, a kiknek pedig jó példával kellene előljárni, s a kiknek munkáját a kispazda sokszor utánozza, akkor csakugyan nem csodálkozom azon, ha a kispazdák nem gondolják jobban, mint a hogy gondolják legelőiket. A mint látjuk itt is az a főhiba, hogy a nép nincs kioktatva saját érdekének észszerű gondozására. Én azt hiszem, hogy itt az egyes megyei gazdasági

egyesületeket, melyek folyton az erdőből szeretnék a legelőt szaporítani, de vajmi keveset tesznek a meglevő legelők észszerű kihasználására, jókarbantartására és felújítására — sok mulasztás terheli. Tisztelet a kivételeknek, kinek nem inge, ne vegye magára.

A gazdasági egyesületek az erdőgazdaságot vádolják a legelő-szükség miatt, azt állítván, hogy az 1879. évi XXXI. és 1898. évi XIX-ik törvénycikkek okai a legelő hiányának. Nézzük ezt az állítást, közelebbről. Kétségtelennek tartom, hogy ez az állítás a mennyiben azt akarja jelenteni, hogy ezek a törvények nem jók, nem igazságos. Mindkét törvény jóságáról meggyőződhetett mindenki, a ki azok eredményét elfogulatlanul vizsgálja. Mégis kétségtelen az is, hogy ezek a törvények tényleg hozzájárultak ahhoz, hogy a legelők ezeknek végrehajtása folytán megfogyjanak. Megszűnt ugyanis az erdők üzemtervszerű kezelése folytán azokban a korlátlan legeltetés, megszűnt a beerdősítésre előirt és beerdősített kopár területeken is. Ez egészen helyes és törvényes. Mindazonáltal ha ez elvben egészen helyes is, ezen elvnek a gyakorlatban történt végrehajtásánál a multban sok hiba történt, mely hibák megjavítása által a legeltetés kérdésén sokat segíthetünk.

Egyáltalán nem szándékozom a törvény végrehajtóit hibával vádolni, mert a hiba nem a hatóságokban van, hanem ott, hogy egy oly nagyszabásu reform végrehajtásánál, mint az 1879. évi XXXI. t.-cz. végrehajtása volt, már magukból a viszonyokból is következik az, hogy az az egész vonalon nem hajtható végre kifogástalanul és az egyes helyi viszonyoknak megfelelően. Midőn az említett törvény végrehajtása megkezdődött, egyike volt az első teendőknél az erdők nyilvántartási törzskönyvének összeállítás. Tudjuk, hogy ez a kataszter

adatai alapján készült, mely kataszter annak idején erdőnek vett fel számos legelőt, ha azon egy-két fa állott. A birtokosnak joga volt ugyan ezen összeírás ellen felebezni, de ezt éppen a kisgazdák nem tették soha, mert erről a jogukról egyáltalán nem is tudtak. Ennek azután az lett a következménye, hogy sok legelő erdőnek lett minősítve, üzemtervszerű kezelés alá véve, minek folytán ott megszűnt a legeltetés.

Midőn a nyolczvanas évek elején megkezdődtek az erdőrendezések, a kincstárt és vallásalapokat kivéve, az erdőbirtokosoknak nem igen voltak képzelte erdőrendezőik. Az üzemterveket pedig előbb-utóbb be kellett terjesztetni, mert bár a kormány a beterjesztésre adott határidő megszabásánál legtöbb esetben elment a legvégső határig, mégis ritkán kapott a birtokos ezen határidőn belül hozzáértő erdőrendezőt. Az lett tehát ennek a következménye, hogy sok üzemrendezést olyan ember csinált, a ki ahhoz nem értett. Számos közveszélyes erdőrendező dolgozott az országban, a kik csak arra utaztak, hogy a népet megszarolják. Készítettek ugyan holmi üzemtervforma munkát, de az rendesen nem ért semmit. Ezek az alakok annyira veszedelmesek kezdtek lenni, hogy a kormány kénytelen volt ezek névsorát összeállíttatni s az országban köröztetni, figyelmeztetvén az erdőbirtokosokat, hogy óvakodjanak ezektől az emberektől. Az idő pedig csak haladt, a sok kiadás megvolt, de üzemterv nem. Időközben kezdtek a vármegyék megyei erdőgondnokokat választani, rendesen egy-egy megyébe egyet. Ezek hozzáfogtak a sok elrontott üzemterv kijavításához vagy újak készítéséhez, ha ugyan értettek hozzá. Ez a munkálat rendesen külön díjazással járt. Megindult a lázas munka, mert minél több üzemterv készült el, annál több volt a jövedelem. De a megyei erdőgondnokok rendesen

képtelenek voltak a dolog elvégzésére, mert rendszeren két-három emberre való munka szakadt a nyakukba. Abban az időben különben is kevés volt a szakképzett erdész, mert az egyházi és hitbizományi birtokokra is kerestek képzett embereket, s a megyei erdőgondnokok rendszeren hamarosan jobb és nyugalmasabb állásra tehetek szert s ott hagyták a vármegyét. Jött helyettük új ember, rendszeren kezdő ember, a ki ismét sok jóakarattal fogott a munkához, de a mint körül nézett azt látta, hogy összecsapnak feje felett a munka hullámai s azt sem tudta mihez fogjon. Mi sem természetesebb, hogy mindennek az lett a következménye, hogy nagyon sok silány munka került jóváhagyás alá. A kir. erdőfelügyelők sokszor kétségbe esve nézték ezt az állapotot, de nem tudtak rajta segíteni. De nem tudott rajta segíteni a földmivelésügyi kormány sem s kénytelen volt sok formailag helyes, de egyébként silány munkát jóváhagyni. Ugyanabban az időben egy szerencsétlen irány is kezdett lábra kapni, különösen a fiatal erdőrendezők között, a kik azt hitték, hogy azzal használnak a közügynek, ha minél több területet vesznek az üzemtervbe, akár erdő az, akár nem. Ha minden tisztást beerdősíttetnek, akár alkalmas az legelőnek, akár nem, különösen ha az által az erdő határa egyenesebb és formásabb lett. A kir. erdőfelügyelő örült, ha egy-egy üzemtervet végre a kezébe kaphatott, mert őt is sürgették felülről. Ha látta is, hogy itt sok hiba van, különösen a legeltetés szempontjából, de ő maga is nagyon el lévén foglalva, csakugyan nem csodálom, ha szemet hunyt a látottak felett s nem adta vissza átdolgozás végett. Ezek az üzemtervek azután a közigazgatási erdészeti albizottságok elé kerültek. Tudjuk, hogy e tekintetben mit érnek ezek a bizottságok,

a hol legtöbb esetben az egyetlen szakember a királyi erdőfelügyelő. A bizottság természetesen jóváhagyta az erdőfelügyelő véleménye alapján s ment az üzemterv a földmivelési miniszteriumba. A földmivelési miniszteriumban a helyi viszonyokat nem ismervén, főképpen csak azt bírálhatták el, hogy az üzemterv a törvény rendelkezéseinek megfelel-e s ha igen, jóváhagyták. A birtokosok, a kisgazdák csak akkor látták, hogy mi történt, mikor az üzemterv visszaérkezett jóváhagyva s annak alapján erdejük nagy része, mely eddig legeltethető volt, tilalmazva lett. A baj megvolt, egy ideig jajgattak, zugolódtak s elvégre belenyugodtak. Azt azonban nem tudták, sőt sok helyen még ma sem tudják, hogy ezen segíteni is lehetne.

A kisgazdák nem tudják a módját, hogy segítsenek magukon, de ha tudják is, ritkán csinálnak valamit, mert az erdőrendezés rendesen elég sok pénzükbe került már s attól félnek, hogy az üzemterv-átalakítás nem hozza meg a kívánt eredményt, de költség az lesz megint.

Hibának tartom azt is, hogy az erdőrendezők igen sok esetben a kihasználásra kerülő területek előtilalmazásánál s a felújított területek utótilalmazásánál bizonyos általános kaptafához ragaszkodnak. Sarjerdőnél 2—3 évi elő- és tíz évi utótiloshoz, szálerdőnél 8—10 évi elő- és 20 évi utótiloshoz. Az előtilost különösen ott, hol a legelőre szükség van, sarjerdőben feleslegesnek tartom, ha a terület a kihasználás előtt csemetékkal áltelepítve nem lesz; szálerdőben pedig mindaddig, míg valamire való magtermés nincs. A mutatkozó jó makktermés előtt a felújítandó területre a sertéshajtást nagyon kívánatosnak tartom, mert a sertés felturja a talajt s ez által azt a lehulló mag befogadására alkalmasabbá teszi, de kiturja a talajban esetleg benn levő káros

rovarok álczáit és bábait is, mely rovarok, ha a talajban maradnának, könnyen veszélyeztetnék a lehulló magból származó fiatalost is. De ennek a ráhajásnak nem akkor kell történni, a mikor már biztos a magtermés, tehát ősszel, mert akkor a sertés nem tur, hanem tavasszal és nyáron, mikor a rovarálczáik és bábok a talajban fenn vannak, továbbá azért, mert őszkor van a sertések számára elég tarló, a hol legelhetnek. Az utótilos egy tisztességes magtermés után, ha a vágásterület jól felujult, tiz-tizenkét év mulva, részben a szálerdőben is megszüntethető, sarjerdőben 4—5 év mulva. Tiz-tizenkét éves jól felujult magról kelt fiatalosba, különösen alacsonyabban fekvő helyeken, hol a növényzet fejlődése gyorsabb, bátran be lehet a sertést eresztetni, az ott már vajmi kevés kárt tesz. De tesz sok hasznot azzal, hogy egyrészt legelőt talál, másrészt azzal, hogy a sok esetben még a vágásban elszórtan visszamaradt magfákról lehulló makkot, melyet ott különben sem lehet másképpen értékesíteni, feleszi, nemkülömben azzal, hogy a talajban gyakran előforduló káros rovarok álczáit kiturja, megesezi, szóval elpusztítja; de hasznot tesz azzal is, hogy az alatt, míg az erdőn legel, nem foglalja el egyéb állat elől és nem turja, nem rontja a gyeplegelőt.

Hogy a sertésstenyésztésnek a sertésnevelés közvetlen hasznán kívül a káros rovarok pusztításával milyen nagy haszna van, azt különösen tapasztalták azok a birtokok, a kik a sertésstenyésztést beszüntették.

Az ilyen helyeken néhány évre a sertés kipusztulása után a vetésekben sok ismert, de sok soha nem látott, soha nem hallott rovar, nemkülömben a mezei egerek is kezdtek elszaporodni és veszélyeztették a termést. Ez legtöbb esetben a sertés hiányának tulajdonítható, mert a

sértések az erdőben, tarlókon, ugarokon a káros rovarok álczáit és bábjait, nemkülönben a mezei egerek fészkeit kiturják, feleszik s így elpusztítják. A vágások utókiméleteinek idejét tehát véleményem szerint különféle állatfajok, különféle fánemek, talaj, éghajlati, esetleg helyi és egyéb fontosabb viszonyok figyelembe vétele mellett kell megállapítani.

Mindezeknek utána ebben a kérdésben két dolog látszik bizonyosnak, az egyik az, hogy legtöbb helyen kevés a legelő, a másik pedig az, hogy a mi van, azt sem gondozzák, nem javítják, hanem éppen ellenkezőleg, az észszerűtlen használat által pusztítják.

Elérkeztem tehát oda, hogy azzal a kérdéssel foglalkozzam, miként lehetne a bajon segíteni. Mielőtt felsorolnám azokat a módokat, a melyeket a baj orvoslására alkalmasaknak tartok, ki akarom jelenteni, hogy egy elvtől semmi körülmények között eltérnünk nem szabad és ez az, hogy feltétlen erdőtalajon álló erdő legelővé soha át nem alakítható. De itt nem azt tartom zsinórmértékül, hogy mit minősít az erdők nyilván tartási könyve ilyennek, hanem mindig azt, hogy mely erdő áll tényleg feltétlen erdőtalajon.

1. Szükségesnek tartom, hogy a legelőgazdaság, mint azt Téglás Károly az 1902. évi közgyűlésünkön ajánlotta, törvény által szabályoztassék. Hogy ebben a törvényben mi legyen benne, mi ne, azzal most nem akarok itt részletesen foglalkozni, mert nem akarok ennek a dolognak elébe vágni azzal, hogy ezen törvényjavaslat elkészítésére kiküldött bizottságnak esetleg olyan tanácsokat adjak, a miket az ügy is tud. Ha a javaslat előtünk lesz, ahhoz akkor is hozzá szólhatunk.

2. A gazdasági egyesületek, de különösen a megyeiek foglalkozzanak ezzel a kérdéssel, de ne úgy, mint eddig

általánosságban, hanem esetről-esetre mutassanak rá a hibára, ha valahol van és segítsék a népet a hiba megszüntetésére irányuló törekvéseiben; akár a fennálló törvények végrehajtásában van a hiba, akár pedig, mint igen sok esetben, abban, hogy a nép nem gondolja, nem javítja a legelőt, hanem ellenkezőleg az észszerűtlen legeltetés által azokat pusztítja és tönkreteszi. Ha a törvények végrehajtásában van a hiba, esetről-esetre hozzák azt a földmivelési minisztérium tudomására és járjanak közbe, hogy a hiba kiigazittassék. Bár a közép- és nagybirtokosnak is kellemes lehet az, ha egy olyan tekintélyes testület, mint a megyei gazdasági egyesület, jogos igényeinek pártfogásával segítségére megy, de ezek kevésbé vannak erre ráutalva, mint a kisközgazda. Mert az előbbiek jobban, könnyebben tudnak a bajukon segíteni, mint a kisközgazda. Ne csak állatdíjazással, szántás-versenynyel hassanak a gazdasági egyesületek a nép gazdaságának fejlesztésére, hanem díjazák azokat a kisközgazdaközönségeket is, a melyek a legelő-óvással, ápolással erre érdemet szereznek s ezt tegyék oly nyilvános módon, hogy annak messze vidéken híre legyen, hogy a nemes verseny ez irányban is lábra kapjon. Igen szép dolog az, ha a gazdasági egyesületek kiváló tenyésztés- és apaállatokat juttatnak a kisközgazdáknak olcsó áron s azzal az állattenyésztést emelik. De tönkre megy mihamarabb ez a kitűnő tenyésztésanyag, ha nyáron nincs legelője, télen nincs takarmánya. Nem akar ez szemrehányás lenni. Nem akarom én ezzel azt mondani, hogy a gazdasági egyesületek egyebet nem tesznek, mint azt, a mit én itt felsoroltam. Igen jól tudom, hogy sok egyéb hasznos dolgot is végeznek a közszelettség javára. A mit működésükből idéztem, inkább a javaslatomban foglaltak összehasonlítása céljából idéztem.

Azt azonban merem állítani, hogy sok gazdasági egyesület működését figyelemmel kísértem, de azt sehol sem tapasztaltam, hogy a közös legelők óvása, javítása tekintetében bármelyik is valamit tett volna.

3. A meglevő legelőket tehát gondozni, javítani kell. Meg kell akadályozni, hogy a nép akár tudatlanságból, akár könnyelműségből a közös közlegelőket tönkre tegye.

4. Kétségtelen lévén, hogy a legelő kevés, önként értetődik, hogy azt szaporítani kell. A fentebb elmondottakból következik, hogy a szántóföldek legelővé alakításával ezen a bajon nem segíthetünk, mert a szántó föld úgy is kevés, de legtöbb helyen a rét is, tehát ebből sem szaporítható. Szőlőkertért is kár volna. Hogy a szántó föld mennyire kevés a lakosság arányához képest s hogy a mi van az is nagyon aránytalanul van elosztva, azt misem bizonyítja jobban, mint az, hogy a hol birtok apró parcellákban kerül eladásra, az rendszeren értéken felül kel el. Ebben nagy része van annak, hogy évenként sok millió jön be különösen Amerikából s az rendszeren kisgazdák és földnélküli gazdasági munkások pénze, kik azon mindenáron földet akarnak venni; annál is inkább, mert ha ilyen esetben megkérdezi az ember, hogy hogyan lehet annyi pénzt a földért adni, rendszeren az a felelet rá, hogy uram, ha nem veszek rajta földet, a pénz elfogy, s azután se pénz, se föld. De nagyrésze van annak is, hogy az ország egy tekintélyes része külföldi ember kezére került. Ezek a külföldiek nemcsak nagybirtokokat vásárolnak össze s így megakadályozzák azt, hogy azok apróbb részletekben a kis emberek kezébe kerüljenek, hanem a kis emberek birtokait is sok helyen megveszik s nagy birtokaikhoz csatolják Mindezeknek folytán azt

hiszem, hogy a kormánynak előbb-utóbb gondoskodni kell arról, hogy a nép normális áron földhöz jusson.

Nem marad tehát egyéb hátra, ha a legelőt szaporítani akarjuk, mint ismét csak az erdőhöz fordulni. Sokan azt tartják, hogy ez nem lehet, mert egyrészt az erdőből úgy is kivételt már ugyyszólván minden olyan terület, mely mezőgazdasági célra alkalmas lenne, másrészt azért nem, mert ezt az 1879. évi XXXI. t.-cikk 4. §-a tiltja is. Hát én erre azt mondom, hogy ezen állítások egyike sem állhat meg. Az előbbi azért nem, mert tapasztalásból állítom, hogy még az ország minden részében sok olyan erdőtalaj van, mely bátran szántófölddé vagy legelővé tehető. Az utóbbi pedig azért nem, mert azt a törvény nem tiltja, mert olyan területekről van szó, a melyeknek talaja állandóan szántóföldnek is alkalmas, továbbá mert arra szintén számos példát tudok, hogy a földmivelési miniszterium, ha az meg van okolva, megengedi a nem feltétlen erdőtalajon álló erdőnek legelővé való átalakítását. Ha tehát valahol legelőre szükség van s a birtokosoknak van olyan erdejük, ide értve a volt urbéresek közösen használt erdeit is, a mely legelőnek állandóan alkalmas lenne, annak legelővé való átalakítását nekik mindenkor meg kell engedni. Ennek az elvnek keresztülvitelénél nem szabad kicsinyléssel mellőzni a kisebb területeket sem, mert sok kicsi sokra megy. Itt nem lehet akadály az, hogy az üzemterveket át kell alakítani, vagy hogy egyes erdőrészek kivágása folytán az erdő szabályos alakját elveszti. Ezek mind másodrendű kérdések, ha a legelő-szükségen csakugyan segíteni akarunk. Helyes gyakorlat az, hogy hasonló esetekben a miniszterium kötött birtokon kiköti, hogy a mezőgazdaságnak átadott terület helyett megfelelő nagyságu terület beerdősíttessék s az állandóan mint erdő üzemterv szerint kezeltessék. Mert azáltal,

hogy a birtokos új és jó legelőt nyer, könnyen nélkülözheti a rosszat, a kopárt. De általános közgazdasági szempontból is kívánatos, hogy a kopár területek beerdősítettén, termőképessé tétessenek. A legelővé alakított erdő fatömegének értéke a kötött birtok törzsvagyona lévén, szintén megköthető és az csak az arra illetékes hatóság engedélye alapján legyen felhasználható, akkor is lehetőleg kopár területek beerdősítésének költségére. Ez által nem fog az erdő állománya megfogyni, legfeljebb csekély mértékben; de ha a legelő szaporításával emeljük az állattenyésztést és ennek emelkedő jövedelmével elősegítjük a nép anyagi gyarapodását, megkivánhatjuk attól a néptől teljes joggal, hogy a kopár területeinek beerdősítésére is áldozzon. Ezzel pedig egyrészt az erdő állománya is szaporodik, másrészt a kopár területek termőképessé tételével hazánk közgazdasága ma még ki nem számítható kincscsel fog gyarapodni.

Itt különösen hangsúlyozni akarom, hogy szakítanunk kell a legelő-erdő alakkal. Ennek csak kivételes esetben van helye száraz homoktalajon, hol a talaj némi beárnyékolása a gyepek kiszáradásának megakadályozása céljából szükséges. Egyébként minden legelő legyen lehetőleg fátlan gyeplegelő. Ezzel a kérdéssel nem foglalkozom tovább, hanem utalok Berendi Béla ide vonatkozó munkáira, a melyekkel e tekintetben teljesen egyetértek.

5. Az is igaz, hogy a volt urbéreseknél, különösen a volt zselléreknek, nem valami sok erdejük van és így ha az részben legelőnek alkalmas lévén, azzá tétetik is, legtöbb helyen a legelő hiányán csak kis részben lesz segítve; tehát ezen szükség megszüntetésére más módot is kell keresnünk. Ha megfigyeljük egy-egy község határában a birtokok elhelyezését, úgy a mint az az urbéri elkülö-

nités, tagosítás vagy arányosítás folytán van, azt látjuk, hogy a volt urbéresek mezőgazdasági birtoka fekszik rendszeren a község körül. A szántóföldeken túl vannak többnyire a legelők, azután az erdők.

A volt földesur birtoka természetesen rendszeren lehetőleg egy tagban van kihatva. Avagy a hol ez nem volt lehetséges, több nagyobb darabban. A távolabb eső, sokszor erdők között levő volt irtásföldek többnyire a volt földesurnak jutottak az elkülönítés folytán s azok ma már rendszeren különálló, de közigazgatásilag csatolt pusztát képeznek. Mivel pedig a volt urbéreseknek az elkülönítés alkalmával az addig teljesített szolgálmányok alapján élvezett jogaik képezték a gazda- és zselléreltek megállapításának az alapját, nekik az ezen alapon megállapított kulcs szerint csak bizonyos mennyiségű szántóöld, rét, legelő és erdőilletmény jutott. A többi maradt a volt földesur birtoka.

Azóta a volt földesurak az erdőknek azon részeit, a melyek művelés alatt álló földjeik közelében voltak és szántóföldnek alkalmasaknak bizonyultak, többnyire kiirtották s ezzel a mezőgazdaságukat szaporították. Az erdeik azon részét azonban, mely az ő mezőgazdaságuktól távol esik, bár szántóföldnek alkalmas volna is, meghagyták erdőnek, vagy ha ki is irtották, előbb-utóbb vagy parlagon hagyták, vagy újra beerdősítették, mert kisebb 20—30—50—100 holdas különálló szántóföldekből álló gazdaságok nem bizonyultak jövedelmezőknek. De ez természetes is és legtöbb nagyobb birtokos ezt tapasztalta is, mert az ilyen külön- és távolálló, többnyire erdők között levő kisebb mezőgazdaságok a többi mezőgazdaságtól való távolságuk folytán nehezen művelhetők:

Az erdőkön keresztülvezető rossz utakon nehezen

trágyázhatók. A takarodásnál a rossz erdei utakon a szekér feldől, összetörik, az igás állat romlik. Őrzésük is bajosabb. Az erdei vad bennük sok kárt tesz, ha pedig részben a volt urbéresek birtoka közé volt ékelve, biz azon azok is tettek kárt, részint legeltetés által, részint másképp, mert az ilyen különálló kis birtokra külön csószot tartani érdemes nem volt; szóval az ilyen kisebb gazdaságokkal sok baj van s a birtokosok rendesen meg- unják. Sok volt földesur mindezt előre látván, az ilyen területeket ki sem irtatta.

Mivel pedig a fentebb előadottak szerint ezek a terü- letek közel esnek a volt urbéresek erdeihöz és legelőihez, sőt sok esetben a szántóföldjeikhez, ezek a területek kiválóan alkalmasak volnának arra, hogy a kisgazdák legelő-szükségén segítsenek. Ha ezek a területek a rajtuk levő erdők kihasználásával jóminőségű legelőkké lennének s a kisgazdák az ilyen legelőket hosszú időre bérbe vehetnék, sok helyen megszűnnék a legelőszükség. De jövedelmezőség szempontjából nézve a dolgot, okvetlenül arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy ez úgy a bérbe- adóra, mint a bérbevevőkre nagyon előnyös lenne. Mert a legelő bizonyára többet jövedelmezne, mint az erdő. Hisz tudunk eseteket, hol a legelőnek holdjáért 15—20 koronát, sőt többet is fizetnek.

Ennek az itt felvetett kérdésnek a megoldása azon- ban nem oly könnyű, mint a milyennek ez talán látszik. Egyrészt azért, mert ha a kisgazdák talán tud- ják is, hogy így lehetne rajtuk segíteni, vagy nem merik azt megkísérteni, vagy nem tudják a módját, de legtöbb esetben nem is gondolnak rá. Nehéz lesz ennek a kérdésnek megol- dása sokszor talán a birtokos maradi felfogása folytán vagy azért, mert azt tartja, mit neki az a néhány száz korona a mit

igy évenként nyerhetne. Akadálya lehet sok helyen a fővad tenyésztése is; de talán sok egyéb ok is. Pedig a mi a nagybirtokosnak csekélység, az a kisgazdáknak a szegény föld népének nagy dolog lehet. Azért én ennek a kérdésnek megoldását csak is úgy képzelem, hogy vagy a megyei gazdasági egyesületek veszik ezt a dolgot a kezükbe, vagy a mit még jobbnak tartanék, ha a földmívelési miniszterium járna közbe az ilyen bérletek megszerzésénél. Ezt annál könnyebben meglehetné, mert az államnak ma már minden vidéken vannak erdészei, kik a kérdéses területeket úgy a bérbe adni, mint a bérbe venni szándékozókkal egyetértőleg kijelölhetnék, felmérhetnék, szóval a szerződéshez a szükséges adatokat összegyűjthetnék. Ezzel elérnők azt, hogy úgy a kisgazdák, mint a nagybirtokos egy kész és kellőképpen megokolt előterjesztést kapnának kézhez s nem volna vele sok előleges gondjuk, bajuk. Másrészt meg lenne az állam közbenjárásának az az előnye is, hogy az államot mégsem utasítaná el a nagybirtokos olyan könnyen, mint a kisgazdát. De lehetne a dolgot úgy is csinálni, hogy az állam venné bérbe a kérdéses területeket s adná ki a kisgazdáknak. Ennek a bérbeadóra az a nagy előnye lenne, hogy az állammal szerződne s nem lenne semmi baja a néppel; a mely néppel köztudomás szerint sok nagybirtokos nem szivesen közösködik. Kivánatos volna továbbá, hogy a nagyobb uradalmak erdeinek egy része, melyet a birtokos legeltetés és makkoltatás céljaira bármely oknál fogva nem használhat, a kisgazdáknak sertéslegelőül bérbe megszereztessek. Mint előbb kimutattam, a sertés az egész fiatal vágásoktól eltekintve, az erdőben nemcsak kárt nem, hanem ellenkezőleg hasznot tesz. Ha pedig a sertés az év nagy részében az erdőn jár,

hol nyiladékokon, tisztásokon legelőt is talál, ősszel makkot, tavasszal, nyáron rovarokat, gombát, egeret és sok egyebet, ezáltal a gyeplegelő egy része kimélve lesz, másrészt azt nem foglalja el a többi, főképpen gyeplegelőre utalt állattól.

6. A szarvasmarha lehetőleg többet legyen istállón, mint az a kispászónál ma általában szokásos. Én sokszor elcsodálkozom azon, hogy a kispászók legtöbb helyen a mint virrad már kihajtatják az állataikat legelőre s onnan rendszeren későn este kerülnek haza. Egész nap talpon van a jószág, vagy ha már a fáradságtól eltikadva megunja a járást is, meg a legeltetést is, elfekszik, rendszeren árnyéktalan, a nap hevének kitett helyeken kénytelen pihenni. Hogy ez a jószágnak hasznára nem lehet, azt hiszem ezt nem kell bővebben magyaráznom. De különösen kárára van ez a gyenge növekedésállatnak, mely mire kiér a sokszor távoleső legelőre, már elfárad s a helyett hogy legelne, lefekszik. Az ilyen elcsigázott növekedésállat bármilyen nemesfajú legyen is, elkorcsosodik, sőt minél nemesebb fajú, annál inkább, mert sem a legelőn, sem otthon nem lakik jól. Mindennek a takarmányhiány az oka. Tehát arról is gondoskodni kellene, hogy a kispászók lehetőleg több takarmányt termelhesenek a nélkül, hogy erre a célra a különben is kevés szántóföldeiket legyenek kénytelenek használni.

Megengedhetőnek tartom, hogy a vágások, különösen a mesterséges, leginkább soros erdősitések fűtermése kismértékű legyen. Ez sok helyen már nagyobb uradalmakban a szegény népnek bizonyos csekély szolgálmányokért meg is van engedve. Ez az eljárás mindenhol igen hasznosnak bizonyult. Elősegíti a csemeték fejlődését. Ha a fű a csemeték közül nyáron többször gon-

dosan ki lesz sarlózza, télen a különben száraz nagy fű, ha a hó ráesik, nem nyomja le a csemetéket. De a hol takarmány-szükség van, ott a nép engedély nélkül is sarlózza a vágások fütermését. Pedig nagy különbség van az engedélyvel és engedély nélkül való sarlózás között. Mert az utóbbi esetben nem azt nézi a sarlózó, hogy hol van a csemete, hanem azt, hogy nem jön-e az erdőőr, a ki elől menekülnie kell. Az ilyen sarlózásoknak sok csemete esik áldozatul. Míg ha a sarlózás engedélyvel történik, mint azt a tapasztalás mutatja, elenyészően kevés kár történik a csemetékben.

Porubszky Gyula a Magyar Erdész ez évi 3-ik számában a legelőgazdaság szabályozása című cikkében azt mondja: Feltétlen erdőtalajon bizonyos körülmények közt alakíthatunk réteket, kaszálókat, de legelőt nem.

Ezen különben nagyon megszívlelendő cikk ezen kijelentésével nem értek egyet, mert abból az elvből, hogy a feltétlen erdőtalajon álló erdők ki nem írthatók, nem engedhetünk. De az 1879. évi XXXI. t.-cz. 4-ik §-a világosan tiltja is, kimondván, hogy az ilyen talajon álló erdők feltétlenül fentartandók. Ez tehát világosan megmondja, hogy a törvény mit tart feltétlen erdőtalajnak. Ha tehát valamely talaj rétnek, kaszálónak állandóan alkalmas, az többé nem lehet feltétlen erdőtalaj, daczára annak, hogy talán akár a talaj meredek fekvése, akár csekély volta folytán szántóföldnek nem való. Mint ebből az egy példából is látható, a talaj feltétlen erdőtalaj voltának megállapításánál nagyon óvatosan kell eljárni, mert azért, hogy valamely erdőtalaj szántóföldnek nem alkalmas, azért az még nem bizonyos, hogy feltétlen erdőtalaj s az ilyen talajon az irtás véleményem szerint a fennálló törvények alapján is megengedhető, ha az kaszálónak állandóan alkalmas. Ilyen

talajon is még igen sok helyen van erdő s ezeknek kellő óvatosság mellett leendő kaszálókká alakítása bizonyára sokat segíthetne a legelő-szükségen. Természetes azonban, hogy az ilyen kaszálókon a legeltetésnek minden körülmények között, tehát a kaszálás után is tilosnak kell lenni.

Mielőtt ezen szerény czikkemet befejezném, még egyszer hangsúlyozni akarom azt, hogy a kisgazdáknak, és gazdasági munkásoknak nemcsak a legelőjük kevés, de kevés a szántóföldjük, kevés a rétjük is, minek folytán kevés a takarmányuk. Ha van elég takarmány, hogy az állatok az év nagy részét az istálón tölthetik, akkor kevesebb legelő is elég. Mert akkor, mint már előbb is említettem, tavasszal megvárhatja az állat az istálóban azt az időt, mikor a legelő felszárad, mire azon a fü úgy meg tud erősödni, hogy jó tápláló fűvé lehet.

Mint mindezekből látható, azzal, hogy az erdőnek azon részeit legelővé tesszük, melyek arra állandóan alkalmasak, a bajt teljesen nem mulasztjuk el, bár azon sokat segíthetünk. Hogy a baj teljesen orvosolható legyen (már a mennyire ilyen baj teljesen egyáltalán orvosolható), ahhoz sok egyéb is szükséges. Szükséges, hogy a kisgazda tudjon a legelőjével észszerűen bánni. Mert ha nem gondozzák, a legjobb legelőt is el lehet rontani. De szükséges főképpen más közgazdasági politika. Ezzel azonban nem szándékozom ezen szerény cikk keretében foglalkozni, hanem utalok az e tárggyal foglalkozó számos közgazdasági tanulmányra, főképpen Beksics Gusztáv műveire. És itt az igazság érdekében el kell ismernem, hogy ha a fent említett és kívánatos helyesebb közgazdasági politika megvalósítására a régebben multban a viszonyok nem lévén alkalmasak, sok nem is történ-

hetett, ma már ez irányban a kezdés számos jelével találkozunk.

Hogy pedig ezen kívánatos jobb közgazdasági politika el is következzen, ehhez nem elég a kormány minden jó-akarata sem, hanem ehhez szükséges az is, hogy annak szükségéről az egész társadalom ne csak győződve legyen, hanem annak megvalósítására tőle telhetőleg mindent meg is tegyen. Mert a tapasztalás mutatja, hogy csak azok az államok erősek, gazdagok, a melyeknek társadalma a maga emberségéből intézi gazdasági fejlődését s az államtól csak erkölcsi támogatást és törvényes védelmet kíván.

A hol legelő-szükség van, de a fentebb elmondott módokon, vagy esetleg itt el nem mondott, de még bizonyára létező módokon sem lehet a bajon segíteni, ott ha a kivándorlást meg akarjuk akadályozni, más eszközkhöz kell nyulni. De ez semmi esetre sem az az eszköz, hogy a népet erővel vissza tartsuk a kivándorlástól, vagy akkor hozzuk vissza valamelyik tengeri kikötőtől, mikor már mindenét pénzzé tette s annak a pénznek jó részét az utra elköltötte; mert ezzel a szegény emberen nem segítünk, ellenkezőleg elkeserítjük s a legelső alkalommal mégis kiszökik.

Ilyen helyeken más keresetforrást kell a népnek nyújtani. Erre pedig legalkalmasabbnak tartom a nem helyhez kötött állami és államilag segélyezett gyáraknak ilyen helyeken leendő felállítását; továbbá a magángyáraknak lehetőleg ilyen helyekre terelését, különféle háziipar meghonosítását.

Végül a mi magát a kivándorlást illeti, erről az a véleményem, hogy bár kétségtelenül ebből sok kár háramlik az országra, de van ennek egy nagy haszna is, az

ugyanis, hogy a kivándoroltak évenként sok pénzt küldenek és hoznak haza, úgy, hogy évenként sok millió korona jön be az országba, a mi a nélkül nem jönne be. Ebben a dologban inkább az a baj, hogy a kivándorolni készülő nép sokszor lelketlen ügynökök kezébe kerül, kik megcsalják, kifosztják s az idegenben elhagyják; továbbá az, hogy a kivándoroltak nem részesülnek az idegenben az anyaország részéről kellő védelemben és támogatásban.

A magyar korona országainak gyári faipara az 1898 évben.

Ismerteti: *Schmidt Károly*, m. k. erdőtanácsos.

Parkettagyártás.

I. A gyáarak száma és azok általános viszonyai.

A parkettagyártás tulajdonképpen az épületasztalosipar egyik ága, ezt azonban mai nap már külön e célra berendezett, a legtöbb esetben egyéb árucikket is előállító iparvállalatok üzik. Az 1898. évi összeírás szerint Magyarországon 10, Horvátországban 1 ily vállalat állott fenn és pedig Kassán 2, Pécsen 2, Brassóban 1, Gyöngyösön 1, Budapesten 2, Ujpesten 1, Körmenten 1 és Zágrábban 1. Öt telep kizárólag parkettát állított elő.

Volt azonkívül 5 más ipartelep is, amely első sorban más iparcikket készített, mellékesen azonban parkettát is gyártott: 1—1 asztalostelep Szegeden és Kolozsvárt, 1 butorgyár Marosvásárhelyen, 1 építési vállalat Budapesten és 1 fűrésztelep és épületasztalosáru gyár Besztercebányán.

Hazánkban a parkettagyártás meghonosítása a múlt század ötvenes éveibe nyúlik vissza; a hatvanas évek végétől 1879-ig ez az iparág nálunk virágzott, ez időben azonban a német védővám parkettagyárainkat a legjobb piacoktól fosztotta meg. Néhány évi tengődés után azután építőiparunk fejlődésével és ausztriai megrendelések folytán ismét fejlődésnek indult, jelenleg azonban ismét stagnálni kénytelen.

A parkettákat azelőtt főleg tölgyfából, kisebb részben kőris-